

Çevre Mevzuatının Usul Araçları Yoluyla Geliştirilmesi ve Katılım Hakkı

TESEV Değerlendirme Notları, TESEV'in çalışma alanlarındaki konulara ilişkin farklı bakış açıları ve önerileri kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Dr. Ilgın Özkaya Özlüer Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İlgın Özkaya Özlüer, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Çevre Hukuku Anabilim Dalında 2005 yılında akademik hayatına başlamıştır. "İdari Yaptırım Kuramı Açısından Çevre Kanununda İdari Cezalar" başlıklı yüksek lisans tezi ile bilim uzmanı unvanı kazanmıştır. İdare Hukuku Anabilim Dalında, "Sit Alanlarının Planlanması" başlıklı tezi ile doktor unvanını alan yazar, akademik çalışmalarına devam etmektedir. "Kırda Yoksulluk ve Direniş", "Bolivya Anayasası: Hukuk, Demokrasi, Özerklik" ve "Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri" kitaplarında editörlük; "Biyogüvenlik Yasası: Görünmez Elin Ekolojisi" ve "Paris Anlaşması ve Ortak Değerlerin İnşa Sürecinde Hukuk" kitaplarında bölüm yazarlığı yapmıştır. Özkaya Özlüer'in, akademik makaleleri, gazete yazıları, çeşitli toplantı, konferans ve sempozyumlarda sunumları; çevre hukuku, imar hukuku, idare hukuku ve ekoloji politikaları üzerine çalışmaları bulunmaktadır.

"Çevre Konularında Bilgiye Erişim, Karar Vermeye Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi" (kısaca "Aarhus Sözleşmesi"), Türkiye mevzuatı açısından ilk kez kurulmayı bekleyen "yeni" araçlar önermekten ziyade, hâlihazırda var olan bilgi edinme, katılım, çevre hakkı gibi hakları hayata geçiren usul araçlarının uluslararası ağlara uyumunu sağlayacaktır. Bu bakımdan Aarhus Sözleşmesi, söz konusu hakları muhatapları için etkili araçlar haline getirebilecek katılımcı bir kamu yönetimini kurmayolunu açan; yaşlı, genç, kadın, çocuk, göçmen gibi dezavantajlı grupların toplumsal entegrasyonunda eşitlikçi, şeffaf ve etkili bir idarenin ve yeni bir kamu düzeninin kurulmasına yardımcı "usul araçları" bütünüdür.

Vatandaşların çevresel konularda ilgili idarelere yapacakları başvuruların Anayasal dayanağı bilgi edinme hakkının dayanağı gösterilen anayasa hükümleri olarak kabul edilebilir. Öte yandan Anayasa'nın 56. maddesinde düzenlenen sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı da, vatandaşların çevresel bilgilere ulaşma ve bu alanda alınan kararlara katılım sağlama konusundaki haklarının diğer dayanağıdır.

2872 sayılı Çevre Kanunu ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, Aarhus Sözleşmesi kapsamında en belirginleşen kanunlardır. Söz konusu kanunlar, çevresel bilgiye erişim ile ilgili olarak Türkiye'deki temel düzenlemeler olmalarının yanı sıra, Aarhus Sözleşmesi'ni henüz imzalamayan Türkiye'nin sözleşmeye taraf olabilmesini sağlayacak hukuki altyapıyı ve idare pratiğini kurmaktadırlar. Diğer yandan, her iki Kanunun uygulamasına ilişkin yönetmelikler de çevresel bilgiye erişim ve katılım konusunda önemli usul hükümleri öngörmektedir. Buna göre, hakların anayasal olarak tanınması kadar, bu hakları hayata geçirecek kanuni düzenlemelere; bu hakları talep etmeyi, geliştirmeyi, hayata geçirmeyi sağlayan usul araçlarına; (en önemlisi) demokratik bir yönetimi içselleştirecek idari bir kültüre¹ ihtiyaç vardır.

Aarhus Sözleşmesi ve İmkânlar

Aarhus Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu tarafından ve “Avrupa İçin Çevre” sürecinde Dördüncü Bakanlar Konferansında 1998’de imzaya açılmış ve 2001 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin “Amaç” başlıklı 1. maddesi ışığında bu sözleşmenin, herkesin çevresel bilgiye ulaşmasını, kararlara katılmasını ve kararların uygulamasında rol almasını hedefleyen, aktif ve katılımcı bir çevre hukuku anlayışının uluslararası egemenliğini hedefleyen bir metin olduğu söylenebilir.

Sözleşme, “1- Çevresel Bilgiye Erişim, 2- Karar Vermede Halkın Katılımı 3- Yargıya Başvuru” konularında temel ilke ve sınırları belirtir. Devletlere ve şirketlere çevresel bilgiyi paylaşmaları; devletlere karar süreçlerine halkın katılım araçlarını arttıracak yolları geliştirmeleri konularında yükümlülükler getirir ve yargısal yollara başvuruyu kolaylaştırarak hak arama hürriyeti dolayısıyla idareyi tüm faaliyetlerinde denetlenebilir hale getirmeyi amaçlar. Bu yolla Sözleşme, çevre hakkının kapsamını demokratik bir yönetim talebi içinde ve katılım ilkesi bağlamında bir adım öteye taşır.

Aarhus Sözleşmesi, belirtilen bu 3 temel başlığa bağlı ilke ve kavramlarla incelenebilir. Bunlardan ilki, **Bilgiye Erişim**. Bu bağlamda Sözleşme a- çevresel bilgi, b- çevresel bilgiye erişim, c- çevresel bilginin toplanması ve d- çevresel bilginin dağıtılması konularında düzenlemeler içermektedir.

İkinci konu, **Karar Alma Süreçlerine Katılım**. Bu bağlamda ise, a- karar alma sürecine katılım, b- plan, program ve politikalara katılım ve c- norm koyma süreçlerine katılım olmak üzere, ilgililerin çevresel bilginin üretiminin tüm süreçlerine taraf olmasını mümkün kılacak yollar düzenlenmektedir.

Sözleşme’nin son konusu ise, **Yargıya Başvuru**. Burada Sözleşme, talep edilen bilginin verilmemesi ya da eksik verilmesi nedeniyle doğan hak kayıplarına karşı yargısal yolları düzenleyerek başlamış ve fakat çevresel bilgiye erişim ve katılım konularında yargısal başvuru, a- idari başvurular ve sonrasında b- yargısal başvuru yolları, süre, ilgili, ücret (harç) gibi usul konuları üzerinden düzenlenmiştir.

Bilgiye Erişim

Türkiye hukukunda bilgi edinme hakkını oluşturan “özel” bilgi alanı olarak “çevresel bilgi” yer almamaktadır. Buna karşın bilgi edinme hakkı kapsamında anayasal ve yasal dayanağa sahip bilgi edinme hakkına dair mekanizmaların, başta çevre kanunu olmak üzere çevreyi konu edinen mevzuat kapsamında kullanılabilmesi mümkündür.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu bilgi, belge ve bilgi veya belgeye erişim kavramlarına getirdiği tanımları oldukça geniş tutmuştur; fakat Kanun kapsamında tüm bu bilgi ve belgeye ulaşılabileceği/erişilebileceği gibi anlaşılmalıdır. Tüm bu tanımlar, Kanun kapsamındaki istisnalar nedeniyle “hangi bilgi / belge” ve “nasıl erişebiliriz” sorularını yanıtlamamaktadır. Kanuna göre erişilemeyecek/erişilmesi mümkün olmayan bilgi ve belgelerin kapsamı belirsiz kavramlara ve idarenin takdir yetkisi kapsamında siyasal etkilere terk edilmiş görünmektedir.

Türkiye hukukunda bilgi edinme hakkını oluşturan “özel” bilgi alanı olarak “çevresel bilgi” yer almamaktadır.

Buna karşın bilgi edinme hakkı kapsamında anayasal ve yasal dayanağa sahip bilgi edinme hakkına dair mekanizmaların, başta çevre kanunu olmak üzere çevreyi konu edinen mevzuat kapsamında kullanılabilmesi mümkündür.

Bilgi edinme hakkının temel bir hak olduğu ve amacının ilgilileri devletin kamu gücü ayrıcalıkları sebebiyle elinde bulundurduğu bilgiye dayanılarak alınan kararların süreçlerine katmak olduğu göz önüne alınmalıdır.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında erişilemeyecek / erişilmesi mümkün olmayan bilgi ve belgelerin kapsamına dair hükümlerin dar yorumlanması gerekir.

Bilgi edinme hakkının temel bir hak olduğu ve amacının ilgilileri devletin kamu gücü ayrıcalıkları sebebiyle elinde bulundurduğu bilgiye dayanılarak alınan kararların süreçlerine katmak olduğu göz önüne alınmalıdır. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında erişilemeyecek/ erişilmesi mümkün olmayan bilgi ve belgelerin kapsamına dair hükümlerin dar yorumlanması gerekir. Özellikle çevresel konular söz konusu olduğunda, şirketlere ilişkin ticari sır ve gizli kalması gereken mali bilgi, ekonomik çıkara ilişkin bilgi gibi kategorilerin, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam hakkının koruduğu değer karşısında kapsamlarının dar tutulması gereklidir. Bu yönde insan ve doğa merkezli bir çevre hakkı ile insan onuruna yaraşır bir yaşam hakkının kurulması için bu kavramları genişletecek araçlara ihtiyaç vardır. Türkiye açısından Aarhus Sözleşmesi'nin önemli bir katkısı da bu olacaktır.

Bilgiye erişmek, bilgi edinme hakkı temelinde ilgililerin, idarelerin elindeki bilgiye ulaşmasını kapsadığı kadar bilgiyi elinde bulunduran gücün bu bilgileri paylaşmasını, kendiliğinden açmasını, bilgilerin denetimini sağlamak üzere gerekçelerini de anlatmasını içerir. Diğer bir anlatımla bilgi edinme hakkının idarelere yüklediği ödev, bilgiye ulaşmak isteyenleri bilgi ile buluşturmadır. Sözleşmeye göre, ilgililer belirli bir sebep göstermek zorunda olmadan bilgi talebinde bulunabilecekleri gibi kamu otoriteleri de çevresel bilgileri talep olmasa da yaymak konusunda yükümlülük altındadır². Türkiye'de idarelerin kimi bilgileri başta web sayfaları olmak üzere yayımlamak konusunda attıkları adımlar bulunmakla birlikte, re'sen bilgi paylaşmanın yaygın bir uygulama ve zorunluluk olmadığı bir gerçektir.

Aarhus Sözleşmesi bilgiyi, çevresel bilgiye özgülenmiş bir tanımla ele almıştır. Sözleşme, yazılı, görsel, işitsel, elektronik ya da diğer herhangi bir somut formdaki bilgilerden, çevre ve sağlıklı yaşam hakkını doğrudan ilgilendiren tüm bilgileri sözleşme kapsamına alarak, bilgi kavramına özel bir alan kazandırmıştır. Bu tanım çevresel bilgi tanımıyla, bilgi kavramının kapsamını genişletirken, çevre hakkının konusunu da genişletmiştir. Sözleşmede bilgi vermekle yükümlü tutulan kamu otoriteleri olarak ifade edilen, "bilgiyi elinde bulunduran" idarelerin ellerindeki bu bilgilere erişim bir hak olarak kabul edilmiştir. Sözleşme, bilgi edinme hakkı bağlamında bilgi kavramının kapsamını genişletirken aynı zamanda, "dar anlamda idare"den daha geniş bir kamu gücünü muhatap kabul ederek "kamu otoriteleri" ifadesini tercih etmiştir. Bilgi ve idare açısından genişleme, öncelikle bilgi edinme hakkını ve dolayısıyla şeffaf ve denetlenebilir idare kapsamını genişletir.

Aarhus Sözleşmesi bilgi edinme hakkını kullanabilecek kişiler arasında vatandaşlık durumuna dayalı ayrımcılık uygulanamayacağı ifadesini içerir. Bu sayede, başta mülteciler olmak üzere çevresel zarar ve risklerin doğrudan yaşamsal etkilerini hisseden "diğerlerinin" de karar süreçlerine dâhil olması mümkün kılınacaktır. Bununla birlikte çevresel bilgiyi yayımlamak ve ilgilileri bilgilendirerek onların aydınlatılması konusunda kamu otoritelerine yüklenen ödevin, Anayasa'nın 56. maddesinde devlete verilen sorumlulukla açıklanabilir bir dayanağının olması da önemli bir ayrıntıdır.

Bilgi edinme hakkından yararlanabilecek gerçek ve tüzel kişilerin dernekleri, organizasyonları ya da grupları kapsayacak şekilde geniş kabul edilmesi de sözleşmeyle uyumlu olduğundan sözleşmenin iç

hukuka yansıtılmasını kolaylaştıracaktır. Sözleşme, başta yerel yönetimlerin doğrudan katılım araçlarını çeşitlendirebilmelerini sağlayacaktır. Böylece mahalli müştereklerini belirlemek üzere yan yana gelen dernekler, platformlar çalışma konularında talep eden olmaktan çıkıp, bilgi ve belge sahipleri olarak kararların uygulamasında yerel yönetimin bileşeni gibi yer alarak süreçlerin denetlenmesini bizzat yürütebilir hale gelecektir. Diğer yandan, genel idarenin bürokratik engellerine yurttaşların tek başlarına dahil olmak konusundaki çekingenliği, “şikayet eden” olmaktan çıkıp kamuoyu yaratmanın dinamikliği içinde giderilecektir.

Karar Alma Süreçlerine Katılım

Türkiye’de katılım ilkesine yer veren düzenlemelerin ve katılım araçlarının tarihi çok eskiye dayanmamakla birlikte, Belediye Kanunu, Çevre Kanunu gibi kimi düzenlemeler, katılım araçları tanımlamıştır. Çevre Kanunu’nun uygulamasını sağlamak üzere yürürlükte bulunan ve çevresel etkilerin belirlenmesinde yöre halkını, yaşam hakkıyla sağlıklı çevre hakkı arasında ilişki kurarak, karar süreçlerine dâhil eden ve katılım mekanizmalarının en ayrıntılı düzenlemesi olan ÇED Yönetmeliği oldukça önemli bir usul aracıdır.

Aarhus Sözleşmesi’ne göre üç farklı karar türü ile ilgili olarak halkın katılım yolları da değişmektedir. İlk grup kararlar, sözleşmenin Ek 1’inde yer alan enerji sektörü, metal üretimi ve işlenmesi, maden endüstrisi, kimya endüstrisi, atık yönetimi gibi çevre üzerinde ciddi etkileri olan faaliyetlerdir. Kararlar, alanın tarifini, tesislerin inşası ve işletilmesini kapsayabilir. Ulusal savunma amaçlı faaliyetler ise istisna edilebilir. Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara (GDO) dair karar verme süreçleri Ek 1 listesine dâhil edilmemişse de devlet bu madde hükümlerini, ‘uygulanabilir ve uygun ölçüde’ GDO’ların çevreye kasıtlı salınımına dair karar verme süreçlerinde uygulamakla da yükümlüdür. İkinci tür kararlar, plan ve programlara ilişkindir. Bu kararlar, her ölçekteki sektörel planları, çevre düzeni planlarını, çevre eylem planlarını ve çevre politikalarını içermektedir. Sözleşme’nin 7. Maddesinde çevreyle ilgili plan ve programların hazırlanması sırasında halkın katılımı için devletin en uygun pratik yolları geliştirmesi gerektiği düzenlenmektedir. Üçüncü katılım türü ise, kanunların ve düzenleyici işlemlerin hazırlanması sürecine ilişkindir. Sözleşmenin 8. maddesinde devletlerin, norm hazırlanması sürecine katılım yollarının öngörülmesi gerektiği düzenlenmiştir.

Türkiye’de mevzuat çoğunlukla, alınan kararlara görüş ve teknik bilgi yoluyla katılımı, tamamlanmış kararın uygulaması aşamasında katılımı ve yargısal denetim yoluyla katılım yollarını düzenlemektedir. Buna karşın, ihtiyaçlarını ve taleplerini oluşturanların bunu karşılayacak hizmete de paydaş olduğu, kamu gücünü elinde bulunduranlara norm koymak, plan ve program hazırlamak süreçlerine ortak olduğu araçlar oldukça azdır. Bu noktada, örneğin yerel yönetimlerin stratejik plan hazırlama ödevleri bağlamında kentlilerin planlara taleplerini ve ihtiyaçlarını dâhil etme çabalarını demokratik yönetim talebi olarak görmek gerektiğini de hatırlatarak; mahalli müşterek ihtiyaçlarını belirlemek için kentlileri yan yana

Türkiye’de mevzuat çoğunlukla, alınan kararlara görüş ve teknik bilgi yoluyla katılımı, tamamlanmış kararın uygulaması aşamasında katılımı ve yargısal denetim yoluyla katılım yollarını düzenlemektedir.

Buna karşın, ihtiyaçlarını ve taleplerini oluşturanların bunu karşılayacak hizmete de paydaş olduğu, kamu gücünü elinde bulunduranlara norm koymak, plan ve program hazırlamak süreçlerine ortak olduğu araçlar oldukça azdır.

getirecek meclis örgütlenmelerine daha çok ihtiyaç duyulduğunun bu süreçte belirginleştiğini de vurgulamak gerekir. İşte Aarhus Sözleşmesi ile, kamu otoriteleri karşısında taleplerini ortaklaştırarak karar, talep ve çözüm ortağı olabilecek grupların örgütlenme³, yönetim, uygulama ve denetleme imkânları da katılım usulleri arttıkça yükselecektir.

Yargıya Başvuru

Çevre Kanununun “Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı” başlıklı 30. maddesinin 1. fıkrasına göre, "herkes" ilgili mercilere başvurarak çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir. Yani, kirletici faaliyetten doğrudan zarar görmek ya da faaliyete ilişkin işlemle meşru bir ilişkiyi kanıtlamak zorunda olmadan "herkesin" çevresel konularda başvuru yapma hakkı Çevre Kanunu ile güvence altına alınmıştır. Çevre Kanunu'nun 30. maddesi, ilgili idari makamları çevreyi kirletici/bozucu faaliyete engel olmaları ve idari süreçleri işletmeleri için harekete geçirecek idari bir başvuruyu içermektedir

İdari yargılama usulü hukuku açısından ise iptal davası açmak için işlemle arasında güncel, kişisel ve meşru bir bağı bulunan kişilerin dava açma menfaati olduğu kabul edilir. Menfaat kriteri olarak adlandırılan ve işlemle kurulan ilişkinin yargılama sürecine dâhil edilmesini sağlayan “bağ”, çevre ve kent davalarında geniş yorumlanmaya muhtaçtır. Diğer yandan tam yargı davalarında ise idarenin işlem ve eyleminden “hakkı” etkilenen ve zarar görenlerin davacı olacağı kabul edilmesi ise çevresel zararlar söz konusu olduğunda illiyet bağının ortaya konulmasında kimi güçlükler taşımaktadır. Yapılan açıklama çerçevesinde Aarhus Sözleşmesi'nin çevresel bilgi ve belgenin tanımını geniş tutması ve bu bilgiye herkesin ulaşmasına imkân tanınması nedeniyle çevresel konular karşısında “menfaat” ilişkisinin genişlemesine ve idari işlemlerin yargı yoluyla denetiminin artmasına vesile olması beklenebilir.

Sözleşmeye göre, ulusal mevzuatları çerçevesinde bilgi talebinin kısmen ya da tamamen göz ardı edildiği, haksız yere reddedildiği, yeterli yanıt verilmediği ya da diğer bir şekilde söz konusu maddenin hükümlerine göre karşılanmadığını düşünen herhangi bir birey, bir mahkeme ya da kanunla kurulan diğer bir bağımsız ve tarafsız kuruluş önünde, işlemlerin gözden geçirilmesi için başvuru hakkına sahiptir. “Yeterli menfaate sahip kişilerin” veya “hak kaybına uğrayanların” ulusal mevzuatın öngördüğü şartlara haiz olmaları durumunda özel ehliyet şartı taşımaları gerekmediğini düzenlemektedir. Sivil toplum kuruluşları için ise, “çevresel karar verme sürecinden etkilenen veya muhtemel etkilenecek olma” şartını yeterli görmektedir. Ulusal mevzuatın yargıya başvurmadan önce idari başvuru yollarının tüketilmesi şartını aradığı hallerde ise bu şartın da sağlanması gereklidir.

Sonuç

Çevre hakkının anayasada düzenlenmesi ve çevrenin korunan bir değer olarak tanınması önemli olmakla birlikte bu hakkın kullanımını sağlayacak usul araçlarıyla somutlaştırılması ve diğer çevresel haklarla desteklenmesi de oldukça önemlidir⁴. Usul araçlarının önemi, hakların hayata geçmesi ve hakkın somutlaşması noktasında ortaya çıkmaktadır. Aarhus Sözleşmesi Türkiye’de mevzuatın hâlihazırda kurduğu ve fakat idari usulün sınırlılıkları sebebiyle hakların dar yorumlanmasına neden olan ve uygulamaya geçirilmesini önleyen mekanizmaların iyileştirilmesine vesile olacaktır.

Sözleşme, bilgi edinme, katılım, çevre haklarının anlamlarının genişlemesiyle, karar mekanizmalarının katılımcı hale getirilmesiyle, toplumun talep ve ihtiyaçları merkezinde yeni bir kamu hizmetinin kurulmasını sağlayacaktır. Bunun yanında, yaşam, konut ve sağlık hakkı gibi çevre hakkı ile doğrudan ilişkili hak demetleri çeşitliliğinde hak temelli yeni bir kamu düzeninin kurulmasını da sağlayacaktır.

Kararların alınması, uygulanması ve yargısal denetime başvuru aşamalarında katılım, demokratik bir yönetim için şart olmakla birlikte, demokratik bir yönetim devleti karar almak konusunda yönlendirecek, devletin karar alma usullerini geliştirecek, kararların farklı statüler üzerindeki etkilerini eşitleyerek toplumsal adaleti sağlayacak bir kamu yönetimi ile mümkündür. Aarhus Sözleşmesi'nin idari usul araçlarını geliştirerek, toplumsallıkla bütünleşmiş yeni bir kamuyu ve yöneten-yönetilen ikiliğini aşan yeni bir kamu yönetimini kurmak için uluslararası bir imkân ve ihtimal olarak kabulü, "çevre, sağlık, güvenlik" gündemi içinde bulunduğumuz şu günlerde küçük ama önemli bir adım olacaktır.

Notlar

- 1 "İdare kültürü ile kastettiğim, (...) idare/ devlet algısı ve işlevidir." Cüneyt Ozansoy, "İdare Hukukunun Arka Bahçesi Olarak İdare Kültürü", Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl Sempozyumu: 12 Mayıs 2008, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 77, Ankara 2008, s.38.
- 2 "(...)bilgi edinme hakkının kamu makamları açısından talep edildiğinde bilgi verilmesini kapsayan edilgen ve çevresel bilgilerin toplanması, güncellenmesi ve yayınlanması gibi faaliyetleri içeren etkin bir yönü bulunmaktadır. Kamunun herhangi bir üyesinin menfaati olduğunu göstermeye gerek duymaksızın talep edebileceği bilgilerden sınırlı ve kısıtlayıcı şekilde tefsir edilmesi gereken bir muaf kategoriler listesine dahil olmayanların kısa bir süre içerisinde temin edilmesi, dahil olanlara ilişkin taleplerin ise gerekçeli olarak reddedilmesi bilgi edinme hakkının Sözleşme'nin edilgen yönünü; kamu makamlarının çevresel bilgileri adım adım internetten erişilebilir kılması, dört yılı aşmayacak aralıklarla çevrenin durumuna dair raporlar yayınlaması ve insan sağlığı ile çevreye zarar verebilecek acil durumlarda ellerindeki bilgileri kamuoyuyla derhal paylaşması ise bir sonraki maddenin konusu olan etkin yönünü oluşturmaktadır" Evren Güldoğan, Çevrenin Korunması İçin Vatandaşın Güçlendirilmesi: Aarhus Sözleşmesi, Avrupa Birliği Uygulamaları Ve Türkiye, 18 - 21 Nisan 2007 Ulusal Çevre Sempozyumu Mersin Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü Çiftlikköy Kampüsü, s.7.
- 3 Seda Yurtcanlı Duymaz, Çevre Örgütlerinin Çevresel Yönetime Katılma Sürecinde Dayandığı Haklar, TBB Dergisi 2013 (107),S.191.
- 4 Ahmet M. Güneş, Yeni Anayasa Tartışmaları Bağlamında Çevre, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011, Sa. 3,s. 265

Kaynakça

- Aarhus Sözleşmesi: Çevresel Demokrasi İçin Rehberiniz, Editör: Mara Silina Yardımcı Editör: Erol Hofmans Tercüme: Esra Başak
- Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi ve Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 17-18, Sayı: 26, 27, 28, 29, Yıl: 2012-2013.
- Ahmet M. Güneş, Yeni Anayasa Tartışmaları Bağlamında Çevre, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XV, Y. 2011, Sa. 3.
- Ahmet M. Güneş, Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIV, Y. 2010, S. 13.
- Ahmet M. Güneş, Uluslararası Çevre Hukuku Üzerine Bir İnceleme, İÜHFM C. LXX, S. 1, 2012.
- Arif Ali Cangı, Aarhus Sözleşmesi Bir Hak Olarak Bilgilenme, Türk Toraks Derneği Güz Sempozyumu, Hava Kirliliği ve Akciğer Sağlığı, 18-19 Kasım 2017.
- Aynur Aydın Coşkun, Aarhus Sözleşmesinin İdare Hukuku Açısından İrdelenmesi, İnsan Hakları Yıllığı, C. 23-24, 2001-2002.
- Cüneyt Ozansoy, "İdare Hukukunun Arka Bahçesi Olarak İdare Kültürü", Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl Sempozyumu: 12 Mayıs 2008, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No: 77, Ankara 2008.
- Çağla Çelik, Devrim Elvan, Aarhus Sözleşmesi Kapsamında Türkiye'de Ormancılıkta Yargıya Erişim Konusunda Bir Araştırma, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi, C-2, S.2, Y. Bahar 2017.
- Çevre İçin Küresel Anlaşma, Editör: M.Fevzi Özlüer, Çeviri: Serde Atalay, Ekoloji Kolektifi Derneği Yayını, Ankara, Mayıs 2018.
- Çınar Can Evren, İdari Usul İlkelerinin Yönetim Hukukumuz Açısından Değeri, TBB Dergisi 2010 (91).
- Evren Güldoğan, Çevrenin Korunması İçin Vatandaşın Güçlendirilmesi: Aarhus Sözleşmesi, Avrupa Birliği Uygulamaları Ve Türkiye, 18 - 21 Nisan 2007 Ulusal Çevre Sempozyumu Mersin Üniversitesi Çevre Mühendisliği Bölümü Çiftlikköy Kampüsü.
- Çevresel Konularda Bilgiye Erişim Rehberi Ve Aarhus Sözleşmesi, Hazırlayan: Ilgın Özkaya Özlüer, Çeviri: Elif Bozkurt, Gamze Ovacık, Ekoloji Kolektifi, Temmuz 2018, <https://ekolojikhaklar.org/cevresel-konularda-bilgiye-erisim-rehberi-ve-aarhus-sozlesmesi/>
- M. Fevzi Özlüer, Bilgi Edinme Hakkı Rehberi ve Uygulama Örnekleri, Ekoloji Kolektifi, Ankara, 2016.
- Melike Erdoğan, Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı Açısından Aarhus Sözleşmesi ve Türkiye Üzerine Değerlendirme, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.9, S.43.
- Seda Yurtcanlı Duymaz, Çevre Örgütlerinin Çevresel Yönetime Katılma Sürecinde Dayandığı Haklar, TBB Dergisi 2013 (107).
- Seda Yurtcanlı Duymaz, Çevresel Bilgiye Erişim Hakkı Bakımından Aarhus Sözleşmesi, Türkiye ve Fransa Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, XI. KAYFOR Bildiriler Kitabı, TODAİE, Ankara, 2013

Atıf Önerisi:

Özkaya Özlüer, Ilgın. 2020. "Çevre Mevzuatının Usul Araçları Yoluyla Geliştirilmesi ve Katılım Hakkı"
TESEV Değerlendirme Notları 2020/7.

<https://www.tesev.org.tr/tr/research/cevre-mevzuati-katilim-hakki>

Copyright © Haziran 2020

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV, bu projeye katkılarından ötürü Friedrich Ebert Stiftung'a teşekkür eder.